

SÉRTŐDÖTTség

Csorba Béla: *Stratégia*. Forum Könyvkiadó, Újvidék, 1980

A stratégia a hadviselés szótárából származó kifejezés. Aki stratégia szerint háborúzik, akár a hadszíntéren, akár a politikában, annak világos áttekintése van a helyzetről, valamint a feladatokról. Csorba Béla frontállása nem tekinthető át egyértelműen, s a küzdelme sem kecsgetet egyértelmű eredménnyel. Ő még azt sem tudja pontosan megjelölni: ki az ellenfele. Indulatok fűtik, nekibuzdulások sarkallják, sértődöttség rontja hangulatait — anélkül, hogy a legkisebb esélye lenne a megnyugvásra, illetve győzelemre.

Legvalószínűbb, hogy az emberi magatartásokkal, emberi viszonyokkal nincs megelégedve, ám rövid verseiben elkerüli az okok világos megfogalmazását. Talányos, rejtjeles beszéde, epigrammatikus általánossága hátrében különféle motívumok rejtőzhetnek. A probléma közvetlenebb megnevezésétől talán a banalitások miatti aggály is riaszthatja, s ezzel egyidőben a reménytelenségnek, a hiábavalóságnak a tudata: minek izzani olyasmért, ami a lelkes elődök távoli példájának tanúsága szerint megoldaszthatatlan. A forradalom ma már csupán indulatként lehet őszinte; a költő számára nem létezik stratégia, ezért már a cím is mélyen ironikus. A stratégiát a haladás reménye teheti hosszabb időre érvényessé. Csorba Bélánál ezzel szemben nincs haladás, nincs társadalmi feladatvállalás — csupán rövid, kétségbeesett és cinikus tiltakozásosorozat.

Ez már az első szövegen is megfigyelhető: tagadósók áradata közepe tette jelenti ki a fiatal költő, amivel úgy érzi: illik tisztában lennie; azt tudniillik, hogy nem lesz mindenki számára szimpatikus. („NEMFOGOKTETSZENI... MINDENOLVASÓNAK”). Ez belátás, tudomásulvétel, realitásérzék, érzékenység. Innen és ezért lobban fel a dacos, az egész könyvet átható magatartás: „DENEKEMSETETSZIK-MINDEN... OLVASÓ”. A magatartás tehát inkább reakció, mint kihívás; inkább a kesztyű felemelése, mint provokáció. Az ellentmondás és a feszültség már az indításban tónusmeghatározó. Az ellentét azonban több versben is alkotó olvasói hozzáállást igénylő paradoxonná alakul. A humanista hagyományok szellemében a mester hálát kifejező felmagasztalást érdemel. Csorba Béla verse (*a mesternek*) ellentmond ennek a tradíciónak: „hát kitömtünk téged is / szépen gondosan / halott madár / mint egy / egzotikus tróféát”. Kezdjük az evokációval azonos metaforával; — „a mester” a hagyományos erkölcsi képzetek értelmében mindig példamutató, tehát eleve nem lehet „halott madár”. A „kitömés” megtörtént művelete viszont félreérthetetlenül a groteszk közegébe minősíti át a magatartást. Az következik ugyanis belőle, hogy „a mester” nem az, ami — hanem a tanítványok „alkotó” képzetének

eredménye. Érzelmileg rendkívül bonyolult ez a magatartás. Az ige többes szám első személyben van, tehát a költői én nem kívülálló, hanem másokkal együttcselekvő — következésképp az irónia öniróniával együtt nyilatkozik meg. A tettek és azok értékelése között hasadás van a fiatal költő világában. Az eszményképet társaival együtt vállalja, de ugyanakkor azzal is tisztában van, hogy a feltámasztás felemás értékű, s a szellemében életben tartott, a zászlóként hordozott nem több „egzotikus trófeánál”. Az értékelés pillanatában a költő csupán cinkos, ártatlan bűnös. Bűnös: eleve reménytelen dolgoknak igyekezett a célszerűség látzatát kölcsönözni; ártatlan: tettét másokkal egyetemben jóhiszeműen hajtotta végre. A bűnösség fogalma azonban csupán így, objektíve, kívülről merülhet fel: Csorba Béla verseinek nincs rossz lelkiismerete — a szókimondás iróniájáé a tehermentesítő szerep.

A lázadás minden Csorba-versnek alaphangulata, anélkül, hogy a miértekről valamilyen magyarázatot kaphatnánk. Amennyiben a kötetbeli sorrend szerint olvassuk verseit, a másodikban az időtlen veszélyeztetettség közérzetének jelzésével találkozhatunk. Az *a. e.* „Minden-Thermidorok havát” említi, holott a történelem a francia forradalomnak egy időpontját kapcsolja e kifejezéshez: a burzsoá érdekek ekkor kerekedtek felül a plebejus törekvéseken. Csorba azért írja nagy kezdőbetűvel a két idézett kifejezést, mert az általa képviselt magatartás vereségét, annak szükségességét időtlennek érzi. Az eszme-futtatáshoz az öngűny is hozzátartozik: a kínzásnak való alávetésre vonatkozó parancs tulajdonképpen a mazochizmusnak, a kudarcban való tetszelgésnek a fölülmúlása. A harmadik sor vizsgolt a szadizmust persziflálja, ezért említi megvetően az általánosságba emelt „Törpe-Gargantuák”-at. A tömény vers egyébként így hangzik: „Minden-Thermidorok havában / körmünk alá a szegeket! / Nyálukat nyelik a Törpe-Gargantuák”.

A világnak, mint folyamatos embert eltipró ellentmondásnak az élménye néhol annyira erős, hogy maga a vers is áldozata lesz a káosz-nak: közvetlenül tükrözi, amit alakítania kellene. A *k. l.*-ben a fenyegetés a „fortyogó fémek”-ben, majd indokolatlan átváltással, ugyanannak az anyagnak a „hideg pengésében” fejeződik ki: Csorba Béla rejtegeti az ihletet adó konkrétumot, lesújtó tapasztalatát előszeretettel objektíválja az emberiség közhelyeinek, olvasmányélményeinek a színpadára. Érzékenysége a bibliai József szituációjához közelíti, a diktátorok gyűlölete pedig a római Caligula szerepének képlet voltát jelölteti meg vele.

Csorba Béla legjobb verseiben a nyugalanság intellektualizálódik, az alakul költői képpé, amit fogalmi eszközökkel csupán hosszadalmasan lehet tudatosítani.

VAJDA Gábor